

**TEORIJSKI I PRAKTIČNI ASPEKTI KONCEPTA
RADIKALIZACIJE KOJA VODI TERORIZMU**

doc. dr Velibor Lalić

*Fakultet bezbjednosnih nauka
Univerzitet u Banjoj Luci
e-mail: velibor.lalic@fbn.unibl.org*

doc. dr Mile Šikman

*Fakultet bezbjednosnih nauka
Univerzitet u Banjoj Luci
e-mail: milesikman79@gmail.com*

Apstrakt: Koncept radikalizacije vrlo je aktuelan i predstavlja pokušaj potpunijeg razumijevanja savremenog terorizma. Naše znanje o činiocima koji dovode do radikalizacije i koji oblikuju svijest budućih terorista – predstavlja značajno analitičko sredstvo praktičnoj politici u cilju proaktivnog djelovanja i izrade strategija suzbijanja terorizma. Praktični značaj koncepta nije upitan. Problem nastaje u pokušaju njegovog teorijskog određenja. Koncept radikalizacije ima težište na pojedincu, i u određenoj mjeri na ideologiji i grupi, dok strukturalni činioci i nastojanja da se sagledaju uzroci fenomena ostaju izvan epistemoloških dometa. To je suštinska slabost koncepta, pored drugih metodoloških nedorečenosti koji se obrađuju u ovom radu. Cilj rada je da se sagledaju vodeći stavovi u naučnoj literaturi i da se da kritički osvrt na epistemološku i praktičnu vrijednost koncepta radikalizacije koja vodi terorizmu. U teorijskom smislu, riječ je o nedovoljno utemeljenom konceptu kojeg je neophodno kritički preispitivati.

Ključne riječi: radikalizacija, terorizam, ideologija, deradikalizacija

UVOD

Tokom posljednjih godina, radikalizacija postaje jedan od centralnih pojmova u studijama terorizma. Nastanak koncepta i njegovo *pozicioniranje*

u literaturi direktna su posljedica terorističkog napada na Sjedinjene Američke Države 11. septembra 2001. godine i političke klime koja je nakon toga uslijedila. Teroristički napad na Sjedinjene Američke Države imao je jake refleksije na pristupe istraživanju fenomena terorizma. Taj događaj, umjesto da je pozitivno uticao na naučni diskurs, u smislu temeljnijih promišljanja o uzrocima terorizma, suprotno tome, imao je za posljedicu simplifikaciju problema uz objašnjenje da uzroci leže u ideologiji zla i fanatizmu inherentnim islamu kao religiji.¹ Takav pristup u osnovi sadrži dominantu tezu da je terorizam ideologija zla i da je svaka dalja elaboracija ovog pitanja nepotrebna. Arun Kundani (Arun Kundanani) navodi² da upravo oni kojima odgovara tako jednostavno objašnjenje, pojam radikalizacije dovode u vezu sa tezom Voltera Lakera (Walter Laqueur) o *novom terorizmu* islamskog nasilnog fundamentalizma koji se razlikuje od *starih* oblika terorizma koji su motivisani ideologijama nacionalizma, komunizma i fašizma.³ Teroristički napad na Sjedinjene Američke Države bio je pravi šok, desilo se ono što je malo ko smatrao mogućim. Nakon toga, uslijedili su novi teroristički napadi u Madridu 2004. godine i u Londonu 2005. U opštoj atmosferi velikog emotivnog naboja izazvanog napadima, nije postojalo raspoloženje da se diskutuje o njihovim uzrocima. U to vrijeme, dominirala su shvatanja da rasprava na tu temu predstavlja uvredu za žrtve, način da se opravdaju teroristički akti i lišavanje života velikog broja nedužnih ljudi. Prema riječima Piter Nojmana (Peter Neumann), direktora Centra za studije radikalizacije i političkog nasilja u Londonu, uvođenjem ili, bolje rečeno, upotrebom pojma *radikalizacija*, diskusija o osjetljivom pitanju uzroka terorizma ponovo postaje moguća.⁴ U takvim okolnostima, javlja se koncept *radikalizacije*, ne kao naučno utemeljen pojam, već prvenstveno kao analitičko sredstvo praktične politike za spovođenje preventivnih mjera za suzbijanje terorizma.⁵ U Evropi je nastala sintagma *nasilna radikalizacija* – koja je postala politička parola uprkos nedostatku njenog tačnog značenja.⁶ Ideja o radikalizaciji postaje značajna ekspertima i zvaničnicima kako bi se došlo do saznanja o političkim, ekonomskim, socijalnim i psihološkim činiocima koji doprinose stvaranju radikalnih ideologija i ponašanja koja prethode izvršenju terorističkog akta.⁷ Sve do navedenih terorističkih napada, upotreba termina

¹ A. Kundanani, *Radicalisation: the Journey of a Concept*, *Race & Class*, Vol 54, No. 2, 2012, str. 4.

² Ibid, str. 4.

³ W. Laqueur, *Terror's new face*, *Harvard International Review*, Vol. 20, No. 4, 1998.

⁴ M. Sedgwick, *The Concept of Radicalization as a Source of Confusion*, *Terrorism and Political Violence*, Vol. 22, No.4, 2010, str. 480.

⁵ A. Kundanani, 2012, op. cit., str. 4.

⁶ A. P. Schmid, *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*, The International Centre for Counter-Terrorism (ICCT) – The Hague, 2013.

⁷ P. Neumann, *Perspectives on Radicalisation and Political Violence: papers from the first International Conference on Radicalisation and Political Violence, London, 17–18 January 2008*

radikalizacija u medijima i akademskim krugovima u kontekstu terorizma vrlo je rijetka. Termin se u medijima počinje intenzivno upotrebljavati tek nakon terorističkog napada u Londonu 2005. godine, kako Mark Sedžvik (Mark Sedgwick) navodi, pojavom terorista koji su rođeni u zemljama Zapadne Evrope, ali nisu evropskog porijekla.⁸ Time pitanje radikalizacije dobija značaj, a zapadnoevropske zemlje uspostavljaju programe koji se bave suprotstavljanjem radikalizaciji, čime su taj koncept *institucionalizovali*.⁹

U ovom radu, sagledaćemo dva aspekta koncepta radikalizacije. Prvi aspekt se odnosi na kritički osvrt u vezi sa naučnom utemeljenošću, a drugi na njegovu praktičnu upotrebljivost. To je i cilj ovog rada, sagledati vodeća mišljenja u literaturi o konceptu radikalizacije i razmotriti njegovu praktičnu vrijednost u suprotstavljanju terorizmu od strane agencija za sprovođenje zakona i obavještajne zajednice.

KONCEPT RADIKALIZACIJE – TEORIJSKI ASPEKTI

Prije upuštanja u teorijsku elaboraciju, prvo ćemo se osvrnuti na termine koji se koriste kada je riječ o radikalizaciji u kontekstu terorizma. U literaturi se mogu naći različite sintagme poput: radikalizacija koja vodi terorizmu, teroristička radikalizacija,¹⁰ nasilna radikalizacija,¹¹ radikalizacija,¹² islamska politička radikalizacija¹³ i sl. Pored različitih sintagmi, najčešće je u upotrebi termin radikalizacija, iako taj pojam ima znatno šire značenje van konteksta terorizma.¹⁴ Upravo o toj terminološkoj nepreciznosti govori Mark Sedžvik

(London, International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence, 2008), p. 4. citirano prema A. Kundanani, op. cit., str. 5

⁸ Engl. *home grown terrorists*.

⁹ M. Sedgwick, 2010, op. cit., 480.

¹⁰ OSCE je važna regionalna bezbjednosna organizacija koja ima veliki uticaj na kreiranje politika suzbijanja terorizma na nacionalnom nivou. OSCE u publikaciji pod naslovom *Sprečavanje terorizma i suzbijanje nasilnog ekstremizma i radikalizacije koji vode ka terorizmu: Pristup kroz rad policije u zajednici* koristi termine radikalizacija koja vodi terorizmu i teroristička radikalizacija, koju definiše na sljedeći način: „Teroristička radikalizacija je dinamičan proces kojim neka osoba bude dovedena u situaciju da prihvati terorističko nasilje kao moguće, možda čak i opravdano, djelovanje (OSCE, *Sprečavanje terorizma i suzbijanje nasilnog ekstremizma i radikalizacije koji vode ka terorizmu: Pristup kroz rad policije u zajednici*, Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju, Beč, 2014, str. 21.

¹¹ A. Dalgaard-Nielsen, *Violent Radicalization in Europe: What We Know and What We Do Not Know. Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 33, No. 9, 2010.

¹² M. Sedgwick, 2010, op. cit., A. Kundanani, 2012, op. cit.

¹³ T. Abbas, Introduction: Islamic Political Radicalism in Western Europe, in: *Islamic Political Radicalisation – A European Perspective*, Edinburgh University Press, 2007, pp. 3-14.

¹⁴ Arun Kundnani je izvršio analizu trideset referentnih akademskih časopisa kako bi pratio upotrebu pojam radikalizacija u periodu od 1990-2011. Iz te analize, vidljivo je da je upotreba sve do 2004. godine rijetka nakon čega se sve češće koristi u akademskoj literaturi, A. Kundanani, op. cit, 7.

u radu pod naslovom *Koncept radikalizacije kao izvor konfuzije*.¹⁵ Sedžvik, prije svega, dovodi u pitanje valjanost upotrebe pojma radikalizacija, jer on u različitim kontekstima ima drugačije značenje. Ovaj autor navodi da radikalizacija ima jedno značenje u bezbjednosnom kontekstu, drugo kada je riječ u kontekstu integracija i porasta novog evropskog nacionalizma i, treće, kada se upotrebljava u kontekstu spoljne politike. Različita značenja unose konfuziju i nije moguć pokušaj upotrebe radikalizacije kao apsolutnog pojma i iz tog razloga ga treba odbaciti.¹⁶ Međutim, Sedžvik navodi da je ispravnije da se termin radikalizacija koristi u relativnom smislu uz opasku da pri upotrebi termina uvijek treba biti oprezan.¹⁷ Već na samom početku, uočavamo da su prisutne terminološke razlike u vezi sa pojmom radikalizacije. Naredno pitanje na koje je potrebno ukazati odnosi se na razliku između radikalizacije i terorizma. Da bi se odredio odnos između ta dva pojma, utvrdile razlike i moguće konvergentne tačke, prije svega bi trebalo imati opšteprihvaćenu definiciju terorizma. Međutim, u teoriji i praksi nema saglasnosti i, kako navodi, Volter Laker - terorizam je gotovo nemoguće definisati.¹⁸ Mogli bismo reći da koncept radikalizacije slijedi *sudbinu* terorizma kada je riječ o pojmovnom određenju. Pored brojnih neslaganja autora oko određenja terorizma, saglasnost postoji u segmentu da je riječ o nasilju ili prijetnji nasiljem radi ostvarivanja političkih ciljeva. Ovdje dolazimo do bitnog elementa u pokušaju definisanja koncepta radikalizacije i njegovog odnosa sa terorizmom – a to je element nasilja. U tom smislu, Žan Lik Mare (Jean-Luc Marret) i saradnici ukazuju na te razlike¹⁹ i navode da radikalizacija nužno ne mora imati za posljedicu nasilje i da mnoge radikalizovane osobe ostaju nenasilne. Ova grupa autora navodi značajnu razliku između radikalizacije i terorizma. Oni polaze od shvatanja da se radikalizacija ispoljava na nivou stavova i emocija, dok se terorizam manifestuje na bihevioralnom nivou,²⁰ ali samo ako je u pitanju vršenje terorističkih akata.²¹ To bi značilo da radikalizovani pojedinci imaju radikalne stavove o pojedinim društvenim pitanjima ili mržnju prema određenim pojedincima ili grupama, ali da to ostaje na tom nivou i da ne

¹⁵ M. Sedgwick, 2010, op. cit.,

¹⁶ Ibid, str. 479.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ W. Laqueur, *The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*, New York: Oxford University Press, 1999, p. 6.

¹⁹ J. L. Marret, A. R. Feddes, L. Mann, B. Doosje & H. Griffioen-Young. An overview of the SAFIRE project: a scientific approach to finding indicators of and responses to radicalisation. *Journal EXIT-Deutschland: Zeitschrift für Deradikalisierung und demokratische Kultur*, Vol. 1, No. 2, 2013, str. 125.

²⁰ Ibid, str. 125.

²¹ To bi značilo da određena osoba ispoljava promjene u ponašanju, ali ne čini terorističke akte. Razlika između radikalizacije i terorizma postoji onda kada osoba sa radikalnim stavovima izvrši teroristički akt.

preduzimaju nasilne akcije koje čine teroristi.²² Tu se nalazi jasna granica između radikalizacije i terorizma. Opasnost i dalje postoji, jer radikalizovani pojedinci predstavljaju realnu prijetnju da njihovi antagonizmi iz latentnog pređu u manifestni oblik, odnosno, da izvrše terorističke akte. Po mišljenju Žan Lik Marea i saradnika, prihvatljiva definicija nasilne radikalizacije bi bila da se radi o fenomenu gdje ljudi prihvataju mišljenja, poglede i ideje koje vode ka terorizmu.²³ Kada se govori o radikalizaciji, riječ je o latentnom nasilju koje još uvijek nije ispoljeno u vidu konkretnih terorističkih akata. Pored terminoloških neusaglašenosti, u literaturi prevladava mišljenje da je radikalizacija slabo definisan, kompleksan i kontroverzan pojam. Jedino o čemu se autori uglavnom slažu jeste da je riječ o procesu.²⁴ Međutim, različiti autori proces radikalizacije operacionalizuju na drugačiji način.²⁵ Oko svih ostalih stvari ne postoji saglasnost. Potrebno je naglasiti da su i shvatanja radikalizacije kao procesa usvajanja eksternističkih ideologija i uvjerenja koja prethode terorizmu oštro kritikovani, jer nisu potkrijepljeni empirijskim dokazima i kao takvi ne doprinose boljem razumijevanju političkog nasilja.²⁶ Analizirajući postojeću literaturu, može se zaključiti da većina autora posmatra dvije ključne dimenzije koje čine okosnicu većine određenja pojma radikalizacije, a to su kognitivna i bihevioralna dimenzija.²⁷

Pored različitih shvatanja koncepta radikalizacije koji imaju naučni radnici, prisutni su različiti institucionalni pristupi ovom pojmu. U tom smislu,

²² Pitanje identiteta je veoma bitno kada govorimo o procesu radikalizacije islamske populacije u Evropi. Migracije tokom posljednjih nekoliko decenija koje su dovele do porasta islamske populacije u Evropi stvorili su tenzije između domicilnog stanovništva i pridošlica. Društvena neprihvaćenost identitetno drugačijih doveli su do stvaranja kulturnog okruženja pogodnog za radikalne ideologije. Sukobi na Bliskom istoku i u drugim dijelovima islamskog svijeta samo su taj jaz produbili i učinili da se Muslimani na zapadu identifikuju i saosjećaju sa sunarodnicima i drugim nacijama sa kojima dijele bitnu odrednicu društvenog identiteta, a to je religijska pripadnost.

²³ J. L. Marret, 2013, op. cit.

²⁴ A. P. Schmid, 2013, op. cit.

²⁵ M. Sageman, *Understanding Terror Networks*. Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 2004.

Q. Wiktorowicz, *Joining the Cause: Al-Muhajiroun and Radical Islam*. Department of International Studies, Rhodes College, 2004.

F. Moghaddam, *The Staircase to Terrorism. A Psychological Exploration*. *American Psychologist*, Vol. 60, No. 2, 2005.

M. Taarnby, *Recruitment of Islamist Terrorists in Europe: Trends and Perspectives*. Danish Ministry of Justice, 2005.

C. McCauley & S. Moskalenko., *Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism*. *Terrorism and Political Violence*, Vol. 20, No. 3, 2008, 415-433.

²⁶ A. Kundanani, 2012, op. cit.

J. Goodwin, *A Radical Critique of Radicalization Perspective on Terrorism*. New York: Department of Sociology, New York University, 2014,

R. Dzhekova, N. Stoyanova, A. Kojouharov, M. Mancheva, D. Anagnostou, E. Tsenkov, *Understanding Radicalisation – Review of Literature*, Center for the Study of Democracy, Sofia, 2016, str. 8.

²⁷ R. Dzhekova et al., 2016, op. cit., str. 12.

Obavještajna služba Danske, Vlada Norveške, Švedska služba bezbjednosti, Ministarstvo nacionalne bezbjednosti Sjedinjenih Američkih Država, Kraljevska kanadska konjička policija, imaju svoja određenja radikalizacije. Kada je riječ o tim određenjima, Sedžvik uočava kod njih određena zajednička obilježja.²⁸ Pored toga, prisutna su i određena razmimoilaženja, prvenstveno u vezi sa odnosom radikalizacije i nasilja.²⁹ Sedžvik polemise da li radikalizam predstavlja prijetnju samo ukoliko vodi ka direktnom nasilju ili možda predstavlja prijetnju i ako ne vodi direktnom nasilju, ili ne vodi nasilju uopšte. U tom smislu, ovaj autor uočava da ponašanje koje vodi nasilju u svakom slučaju predstavlja prijetnju, ali, isto tako, postavlja važno pitanje da li se ponašanje koje ne vodi direktnom nasilju ili nasilju uopšte može smatrati prijetnjom,³⁰ iz čega slijedi logično pitanje da li postoji naučna i društvena opravdanost njegovog izučavanja.

PRAKTIČNA PRIMJENA KONCEPTA RADIKALIZACIJE U SUPROTSTAVLJANJU TERORIZMU

U široj društvenoj areni, prisutan je značajan broj onih koji dijele ekstremne vjerske stavove, ali samo manji broj njih se odluči na izvršenje konkretnog terorističkog akta. Praktični značaj koncepta radikalizacije sagledava se u poznavanju i uočavanju činilaca koji oblikuju svijest terorista, a u cilju sprovođenja mjera državnih organa na smanjivanju rizika od terorističkih prijetnji. Nezadovoljstvo, mržnja, otuđenje, jak emocionalni naboj, imanentni su pojmu radikalizacije. Radikalizacija generiše konfliktni potencijal koji u pogodnim socijalno-psihološkim uslovima može da pređe iz latentnog u manifestni oblik u vidu izvršenja konkretnih terorističkih akata. Identifikacija vrste, oblika i stepena radikalizacije predstavljaju ključne faktore u tretiranju radikalizacije. Ukoliko radikalizacija vodi ka terorizmu, onda je operacionalizacijom konkretnog oblika radikalizacije na osnovu određenih indikatora moguće pratiti pojedine dimenzije ovog fenomena. Operacionalizacijom koncepta sačinjeni su indikatori na osnovu kojih je moguće pratiti pojedine dimenzije ovog fenomena. Međutim, treba imati u vidu da ne postoji *magična formula* na osnovu kojih bismo mogli sa velikim stepenom izvjesnosti predvidjeti izvršenje određenog terorističkog akta. Rečenica: *Šta se dešava prije nego bomba eksplodira*, tj. koje se sve aktivnosti dešavaju prije samog izvršenja terorističkog napada i da li ta ponašanja možemo predvidjeti, na simplifikovan, ali, tačan način, reflektuje filozofiju koncepta radikalizacije. Terorizam je kompleksan fenomen,

²⁸ M. Sedgwick, 2010, op. cit., str. 483-484.

²⁹ Opširnije oko institucionalnih definicija radikalizacije vidi Sedgwick, 2010, str. 483- 484, i R. Dzhekova et al., 2016, op. cit., str. 13-14.

³⁰ M. Sedgwick, 2010, op. cit., str. 484.

proces radikalizacije takođe. U tom smislu, sagledaćemo studiju *Monitoring radikalizacije: okvir sa indikatorima rizika*³¹ grupe autora iz Centra za studije demokratije iz Sofije³² koja sadrži detaljan analitički okvir sa indikatorima za praćenje procesa radikalizacije. U tekstu koji slijedi, nalazi se sažet prikaz nekih aspekata obrađenih u ovoj studiji. Oni govore o tri nivoa monitoringa radikalizacije: makro nivo, nivo društvene zajednice te na kraju nivou pojedinca.³³ Monitoring na makro nivou obuhvata procjene horizontalnih prijetnji i trendova, učesnika, činilaca i determinanti radikalizacije. Autori dalje navode da se radi o metodi koji je u široj upotrebi u Velikoj Britaniji, Njemačkoj, Češkoj, Holandiji. Na makro nivou se prate prijetnje, stanje u društvu u smislu društvenih podjela, napetosti, kao i sklonosti populacije da podlegne uticaju radikalizacije. Monitoring na nivou zajednice je holistički i obuhvata analizu informacija iz raznih izvora u cilju identifikacije i procjene rizika. Autori ove studije ne ulaze u dublju elaboraciju ovog nivoa. U tu svrhu upućujemo na studiju pod naslovom *Indikatori radikalizacije na nivou zajednice: podaci i metode*³⁴ koju je sačinilo Ministarstvo nacionalne bezbjednosti Sjedinjenih Američkih Država.³⁵ U studiji se navode varijable poput broja izvršenih terorističkih akata, broja žrtava i procjene štete prouzrokovane napadima. Potom se analiziraju i trendovi drugih teških krivičnih djela koja su počinile ekstremističke grupe. Prate se i pokušaji izvršenja terorističkih napada kao i napadi koji su na vrijeme spriječeni. Ideologija kao motiv izvršenja krivičnog djela u određenoj zajednici je takođe značajan pokazatelj radikalizacije. Ono što je posebno značajno u ovoj studiji, a što uglavnom nije slučaj u istraživanjima na temu radikalizacije, jeste činjenica da se u analiziranim zajednicama sagledavaju i određeni strukturalni elementi. Potrebno je naglasiti da se koncept radikalizacije u teorijskom smislu, uglavnom, bazira na kognitivim i bihevioralnim aspektima procesa radikalizacije, dok društveni uslovi koji stvaraju pogodne uslove za razvoj radikalnih ideologija, uglavnom, ostaju izvan područja interesovanja autora. Tako se u studiji³⁶ navodi značaj posmatranja marginalizovanih zajednica radi ostvarivanja uvida u kojoj su mjeri pojedine društvene grupe, uključujući i dijasporu, integrisani u širu zajednicu. Posebno se navode ekonomski i socijalni pokazatelji poput stope nezaposlenosti, prosječnih prihoda stanovništva, razlika u ličnom dohotku,

³¹ Engl. *Monitoring Radicalisation: A Framework for Risk Indicators*.

³² R. Dzhekova, M. Mancheva, N. Stoyanova, D. Anagnostou, *Monitoring Radicalisation a Framework for Risk Indicators*, 2017, Center for the study of democracy, Sofia, 2017.

³³ Ibid.

³⁴ Engl. *Community-Level Indicators of Radicalization: A Data and Methods*.

³⁵ U.S. Department of Homeland Security, *Community-Level Indicators of Radicalization: A Data and Methods Task Force Report to Human Factors/Behavioral Sciences Division*, Science and Technology Directorate, U.S. Department of Homeland Security, 2010. http://www.start.umd.edu/pubs/START_HFD_CommRadReport.pdf. Veb sajt posjećen 14. aprila 2018.

³⁶ Ibid, str. 7.

podaci o participaciji u vladinim programima pomoći i sl. Nadalje, istraživanja socijalnog kapitala u tim zajednicama imaju veliki značaj u cilju dobijanja podataka o društvenom povjerenju i stepenu povezanosti, odnosno, stepenu društvene marginalizacije tih grupa. Istraživanje socijalnog kapitala ima veliki značaj u identitetno, interesno i vrijednosno podijeljenim društvima.³⁷ U studiji se, kao značajna varijabla, navodi i politička participacija. Pitanje je u kojoj mjeri pripadnici tih zajednica participiraju u političkom životu, odnosno, koliko su uključeni u lokalnu politiku i institucije, koji je procenat odziva na izbore i aktivnog učešća u izbornim kampanjama te da li pripadnici tih zajednica participiraju u vlasti.³⁸ Značajnu ulogu ima i praćenje nivoa socijalne pomoći zajednicama predisponiranim za radikalizaciju, kao i praćenje demografskih karakteristika i strukture dijaspore. Navedeni elementi dotiču se strukturalnih problema u zajednicama izloženih radikalizaciji, što u odnosu na ostalu literaturu o radikalizaciji predstavlja više izuzetak nego pravilo. Takođe, u istoj studiji se posvećuje pažnja ideologiji kao činiocu radikalizacije. Posebno se naglašava veza sa ekstremističkim organizacijama i mogućnošću ispoljavanja ekstremističkog nasilja. U tom smislu se navodi značaj praćenja ekstremističkih organizacija i njihovih aktivnosti.³⁹

U literaturi, u vezi sa radikalizacijom, tematika indikatora je u najvećoj mjeri obrađivana na nivou pojedinca,⁴⁰ tako da možemo reći da do sada, za taj nivo, imamo sadržajnu listu indikatora. Oni su namijenjeni prvenstveno praktičarima koji svakodnevno dolaze u kontakt sa tim ljudima bilo da se radi o policiji, zatvorskim čuvarima, nastavnicima, socijalnim i zdravstvenim radnicima, psiholozima i sl.⁴¹ Indikatori imaju primarno ulogu ranih znakova upozorenja da ukažu na osobe sa radikalnim stavovima i ponašanjima, a koji još uvijek nisu počinili akt nasilja. Indikatori ranog upozorenja su sačinjeni na pretpostavci da je radikalizacija proces u kome su uočljive određene promjene u stavovima i ponašanju pojedinca. Na osnovu unaprijed sačinjenih indikatora, moguće je uočiti te promjene, ili kod ljudi iz neposrednog okruženja ili kod profesionalaca koji dolaze u kontakt sa tim osobama. Indikatori ne predstavljaju sredstvo za identifikaciju radikalizovanih pojedinaca, već signal upozorenja za moguće rizike i prijetnje kako bi se na vrijeme primijenile preventivne mjere.

³⁷ B. Šalaj, *Socijalno povjerenje u Bosni i Hercegovini*, Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo, 2009.

³⁸ U.S. Department of Homeland Security, 2010, op. cit., str. 7.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Opširnije vidi: D. Gartenstein-Ross & L. Grossman, *Homegrown Terrorists in the U.S and U.K.: An Empirical Examination of the Radicalization Process*. Washington DC, FDD Center for Terrorism Research, 2009, J. Jordan & F. Manas, External Signs of Radicalisation and Jihadist Militancy. *Athena Intelligence Journal*, Vol. 2, No. 1, 2007, J. Pilner, *Observable Indicators of Possible Radicalisation*, ISCA, Safire Project, 2013, J. Cole, A., E. Alison, B. Cole & L. Aliso, *Guidance for Identifying People Vulnerable to Recruitment into Violent Extremism*. University of Liverpool, 2009.

⁴¹ R. Dzhokova, 2017, op. cit., str. 11.

Uočene promjene u ponašanju potrebno je tumačiti u kontekstu lokalnih društvenih prilika i okolnosti u kojima se pojedinac nalazi.⁴²

Džekova (Dzhekova) i saradnici⁴³ su sačinili okvir indikatora radikalizacije za individualni nivo koje dijele u dvije kategorije. Prva kategorija su kognitivni indikatori koji obuhvataju izražavanje mišljenja, uvjerenja i stavova na verbalnom nivou. Riječ je o procesu prihvatanja ekstremističkih ideja i prihvatanja nasilja za ostvarivanje određenih političkih ciljeva. U drugu grupu spadaju bihevioralni indikatori koji obuhvataju promjene ponašanja, aktivnosti i spoljni izgled. Obje kategorije indikatora podijeljene su u tri kategorije u zavisnosti od nivoa neposrednosti nastupanja rizika. To su ukazujući, indicijalni (engl. suggestive⁴⁴), znakovi upozorenja (engl. red flag) i indikatori visokog rizika (engl. high risk). Detaljan prikaz indikatora slijedi u tabeli 1.:

	Ukazujući/Indicijalni	Znakovi upozorenja	Visoki rizik
Bihevioralni	<ul style="list-style-type: none"> - Prekid veza sa porodicom i prijateljima, društveno povlačenje -Primjetne promjene po pitanju vjerskih (ultra religioznost) ili drugih svakodnevnih navika -Održavanje kontakta ili je pod jakim uticajem vjerskog ili ideološkog vođe ili regrutera prihvatajući radikalnu retoriku - Izolacija grupe i zatvaranje 	<ul style="list-style-type: none"> - Posjedovanje i rasturanje ekstremističke literature, propagandnog materijala; online sadržaja - Organizovanje, vođenje ili učestvovanje u javnim okupljanjima i šetnjama sa ekstremističkim povodom -Kontakti ili članstvo u ekstremističkim grupama (u inostranstvu ili u zemlji) -Učešće u kriminalnim aktivnostima, gangovina 	<ul style="list-style-type: none"> -Putovanje u rizične zemlje/konfliktne zone -Učešće u borbenim/vojnim obukama -Kupovina oružja, eksploziva i pripadajućeg materijala

⁴² Ibid.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Doslovan prevod suggestive na srpski bi bio sugestivan, međutim, riječ je o indikatorima koji ukazuju na određeno ponašanje pojedinca, tako da je slobodan prevod autora *ukazujući ili indicijalni*.

Kognitivni	- Otvoreno izražavanje nezadovoljstva - Izraženi pogledi na svijet – dihotomija mi vs. oni -Izražavanje nepoštovanja ili negiranje legitimnosti sekularnih vlasti -Izjave kojima se dehumanizuju grupe poput nevjernika, homoseksualaca, drugih etničkih ili vjerskih grupa i sl.	-Izražavanje i propagiranje ideja povodom nelegitimnih radikalnih promjena/ukidanje sekularnih demokratskih društava -Otvoreno pružanje podrške terorističkim organizacijama i njihovim ciljevima -Otvoreno izražavanje stavova kojima se podržava nasilje, ili izražavanje stavova protiv određenih meta, tj. objekata napada	
------------	--	--	--

Tabela 1.

Izvor: Dzhekova, R., Mancheva, M., Nadya Stoyanova, N., & Dia Anagnostou, D. (2017). *Monitoring Radicalisation: A Framework for Risk Indicators*. Bulgaria, Sofija: Center for the Study of Democracy, str. 64.

KONCEPT RADIKALIZACIJE – KRITIČKI OSVRT

U kontekstu terorizma, pojam radikalizacije je nastao prvo u praksi, onda je naučnim radnicima pripao zadatak da rješavaju teorijska i konceptualna pitanja. To nije ništa novo u društvenim naukama. Za primjer navodimo zločine iz mržnje, sintagmu koju je prvo upotrijebio zakonodavac u Sjedinjenim Američkim Državama, nakon čega su teoretičari pristupili naučnom uobličavanju tog generičkog pojma, posmatrajući ga kao jedinstvenu analitičku i pojmovnu kategoriju. To je otvorilo brojna pitanja i nedoumice koje, i nakon više od dvadeset godina izučavanja tog fenomena, nikada do kraja nisu riješene.⁴⁵ Sličnu sudbinu, kako se čini, dijeli i koncept radikalizacije. To samo govori u prilog činjenici da koncept radikalizacije predstavlja izazov za istraživače kako bi istražili razne aspekte tog fenomena i prikupili empirijsku građu koju bi koristili za njegovu deskripciju, klasifikaciju i naučno objašnjenje. Empirijska istraživanja su u tom području rijetka, posebno u Bosni i Hercegovini, s obzirom na trendove islamske radikalizacije u toj zemlji.⁴⁶ Kada je riječ o pojmu radikalizacije u odnosu

⁴⁵ V. Lalić, *Zločini mržnje u Bosni i Hercegovini*, Doktorska disertacija, Fakultet bezbednosti Univerziteta u Beogradu, 2013.

⁴⁶ V. Azinović & M. Jusić, M. *The new lure of the Syrian war – the foreign fighters' Bosnian contingent*, Atlantic initiative, Sarajevo, 2016.

na terorizam, Piter Nojman navodi da su ranija istraživanja terorizma bila usmjerena na društvene uslove koji utiču na stvaranje ideologija, grupa i pojedinaca koji primjenjuju terorizam. Kod radikalizacije, stvar je suprotna, težište je na pojedincu i samo se u manjoj mjeri tretira pitanje ideologije i grupe, dok se suštinskim uzrocima terorizma ne pridaje značaj.⁴⁷ Na osnovu toga, imamo potpuno legitimno pravo da kritički preispitamo koncept radikalizacije. U literaturi su prisutna mišljenja da se ekonomski i politički razlozi moraju odbaciti, jer oni nisu ključni uzroci terorizma. Mark Sjedžmen (Mark Sageman) kaže da teški ekonomski i politički uslovi pogađaju milione ljudi, ali da samo manji broj njih postaju teroristi.⁴⁸ Međutim, terorizam i radikalizacija se ne mogu posmatrati van političkog i ekonomskog konteksta, posebno političkog, jer politička dimenzija je imanentna fenomenu terorizma. Činjenica je da ne postaju svi teroristi, ali je i činjenica da terorističke grupe mogu da imaju širok krug pristalica koji odobravaju njihove terorističke akte i koji im pružaju podršku. Uz koncept radikalizacije, nastao je i pojam deradikalizacija – kao obrnut proces od radikalizacije. Taj pojam posebno dobija značaj povratkom terorista koji su se borili na strani ISIL-a u Siriji i Iraku u njihove matične države. U dosadašnjoj elaboraciji, naveli smo argumente da koncept radikalizacije nije dovoljno utemeljen, pa čak i da je sporan. Slijedeći tu logiku, koncept deradikalizacije je još sporniji. Nameće se pitanje da li je moguće pojedince *deradikalizovati* ukoliko se baziramo samo na promjenu uvjerenja, stavova i ponašanja, a da nismo uzeli u obzir društvene okolnosti, društvenu strukturu i procese koji podstiču, oblikuju i produbljuju radikalne stavove kod pojedinaca. Posebno se postavlja pitanje na koji način uticati na promjenu ideologije već formiranih ljudi koji imaju jasnu predstavu, iako iskrivljenu, o društvenim procesima i njihovom mjestu u svijetu koji ih okružuje. Drugo pitanje koje se mora uzeti u obzir jeste da li je moguće uticati na svijest pojedinca i društvenih grupa bez promjene društvenih uslova. U sociološkom diskursu, polazi se od pretpostavke da postoji zakonita veza između strukture društva i strukture ideja i vjerovanja,⁴⁹ i da razlike u idejnom shvatanju jesu refleksija razlika u društvenom položaju. U literaturi, pored brojnih različitih shvatanja, postoji konsenzus da je radikalizacija proces.⁵⁰ U tom slučaju, nužno se moraju uzeti u obzir društveni procesi koji stvaraju pogodno tlo za radikalne ideologije. To sve ukazuje na značaj strukturalnih činilaca u posmatranju fenomena radikalizacije. Položaj pojedinaca i društvenih grupa u društvu oblikuje njihovu svijest i pogled

⁴⁷ M. Sedgwick, 2010, op. cit., str. 480.

⁴⁸ A. Kundanani, 2012, op. cit., str. 14.

⁴⁹ Ovdje treba biti oprezan, jer ideje imaju autonoman razvoj nezavisno od društvene strukture, jer može da dođe do korjenitih promjena u idejama, a da društvena struktura ostane nepromijenjena, kao i da ljudi koji žive u potpuno različitim okolnostima imaju sličan sistem vrijednosti (ibid)

⁵⁰ J. L. Marret, et al., 2013., op. cit.

na svijet. Oni usvajaju ideologiju baziranu na specifičnim vrijednostima, normama i kulturnim obrascima utičući na politiku identiteta i diferencijaciju radikalizovanih grupa u odnosu na ostatak društva. Te ideološke, isključive manihejske podjele na *nas i njih*, na *dobro i zlo*, kreiraju društvenu svijest kako potencijalnih tako i aktivnih terorista. Njihove socijalno-psihološke predstave o položaju njihove grupe u društvu, kako na nacionalnom tako i na međunarodnom nivou, predstavljaju društvenu i psihološku osnovu za djelovanje. Međutim, iako su ideje i vjerovanja društveno determinisane, moramo imati u vidu da one mogu da imaju i autonoman razvoj mimo društvene strukture.⁵¹ To otvara još jedno bitno pitanje kome nije posvećena adekvatna pažnja u literaturi o radikalizaciji – to su kulturni činioци, odnosno, pitanje društvenog identiteta. Identitet, pored objektivnih činilaca, poput porijekla, jezika, vjerske pripadnosti i drugo, ima i subjektivne kriterijume, a to je svijest pojedinca o pripadnosti određenoj društvenoj grupi. Politika identiteta i proces radikalizacije zajedno, u pogodnim društveno-psihološkim uslovima mogu generisati pojedince i grupe koji su spremni da prihvate nasilje kao sredstvo za ostvarivanje političkih ili drugih ciljeva.

Radikalizovani pojedinci i zajednice mogu, u odnosu na ostale pripadnike društva, biti prostorno bliski, a društveno-psihološki udaljeni. Oni mogu da dijele isti životni prostor, ali njihov sistem vrijednosti se iz korijena razlikuje. Isto tako, radikalizovani pojedinci mogu biti prostorno udaljeni, ali društveno-psihološki bliski.⁵² Takođe, mogu biti i društveno udaljeni u smislu da imaju različit društveni status, ali mogu biti psihološki bliski, odnosno, da vjeruju u iste stvari i da imaju isti ideološki pogled na svijet. Ove konstatacije potkrepljuju brojni primjeri odlaska radikalizovanih pojedinaca u rat u Siriju iz raznih dijelova svijeta, a koji pripadaju različitim društvenim slojevima. Pitanje identiteta je bitno. Ono prevazilazi ograničenja društvenog položaja, ljudi mogu da žive u različitim uslovima, ali da imaju iste ideje, pa i one koje odstupaju od normi društveno prihvatljivog ponašanja. Ideje nisu uslovljene samo društvenim već i psihološkim činioцима. Uopšteno gledajući, ideje, posebno vjerske i one sa njima u vezi, prevazilaze geografske, nacionalne, etničke i društvene razlike i značajan su činilac kohezije identitetno bliskih pojedinaca i grupa. U teorijsko-konceptualnom smislu rasprave o radikalizaciji, bez sagledavanja strukturalnih i kulturnih elemenata, saznajno su ograničavajuće. U vodećoj literaturi o radikalizaciji, uglavnom se tretiraju kognitivni i bihevioralni elementi, ali ne u dovoljnoj mjeri strukturalni

⁵¹ Može da dođe do korjenitih promjena u idejama, a da društvena struktura ostane nepromijenjena, kao i da ljudi koji žive u potpuno različitim okolnostima imaju sličan sistem vrijednosti (Šušnjić, op. cit., str. 66.).

⁵² Opširnije o odnosu između strukture društva i strukture ideja i vjerovanja vidi u Šušnjić, 1995, op. cit., str. 51–71.

i kulturni. To je osnovna slabost koncepta. Drugim riječima, on se bavi posljedicama ne sagledavajući uzroke.

Na osnovu ta dva elementa, kognitivnog i bihevioralnog, u praksi je nastao termin deradikalizacija, kao obrnut proces od radikalizacije, kako je već navedeno. Takve programe je neophodno implementirati u zajednicama ili pojedincima koji su *radikalizovani*. Ali moramo navesti da je uspjeh tih programa vrlo ograničen, jer ne obuhvataju saniranje uzroka radikalizacije. Da upotrijebimo metaforu, to bi bilo isto kao da se pravi kuća na klizištu, rezultati su ograničeni i nisu dugoročni. Uzroci su izvan epistemoloških dometa koncepta radikalizacije. Koncept radikalizacije ne nudi odgovor zašto neko postaje terorista – već kako postaje terorista.

U vezi sa teorijskim aspektima radikalizacije, treba naglasiti činjenicu da je koncept nastao kao reakcija na napade terorista inspirisanih ideologijom islamskog fundamentalizma. Međutim, koncept bi trebalo da obuhvati i oblike terorizma poput desničarskog, ljevičarskog, etnonacionalističkog-separatističkog terorizma te da se testira primjenjivost koncepta izvan okvira islamskog terorizma.

Što se tiče kritičkog osvrta na praktične aspekte koncepta radikalizacije, moramo sagledati praktičnu upotrebljivost koncepta. Koncept je u praksi operacionalizovan na osnovu vodećih teorijskih shvatanja. S tim u vezi, iako se u literaturi navode različiti nivoi indikatora radikalizacije, tj. makro nivo, nivo društvene zajednice (mezo nivo) te na kraju nivo pojedinca (mikro nivo), najveći akcenat je na mikro nivou, tj. nivou pojedinca. U literaturi o radikalizaciji, obrađivanja makro i mezo nivoa su rijetka, studije koje o tome govore više su izuzetak nego pravilo. I tamo gdje se ti činiooci spominju, oni nisu detaljno obrađivani, već samo kratko navedeni.

ZAKLJUČAK

Koncept radikalizacije u studijama terorizma nastao je kao reakcija na terorističke napade na zapadne zemlje početkom 21. vijeka. Napadi na Njujork, Vašington, Madrid i London promijenili su dotadašnja shvatanja o savremenom terorizmu i mogućim odgovorima na terorističke prijetnje. Jedan od odgovora praktične politike je upravo koncept radikalizacije. U praksi je koncept primarno imao dva cilja. Prvo da se učini nešto u smislu boljeg razumijevanja i sprečavanja izvršenja terorističkih napada, posebno od strane pojedinaca koji su rođeni ili koji su odrasli u zapadnim društvima, a koji imaju drugačije etničko porijeklo. Sa druge strane, uvođenjem ovog koncepta, otvorila se diskusija o osjetljivom pitanju zašto se teroristički akti dešavaju u zapadnim društvima. Međutim, te rasprave nisu obuhvatale političku i ekonomsku dimenziju problema, već su se zadržavale na mikro

nivou posmatrajući kognitivne i bihejvioralne činioce, odnosno, promjene u ubjedenjima i ponašanju pojedinaca i prihvatanju radikalnih ideologija. Takav ambivalentan pristup stvorio je brojne probleme u praksi i posebno u teoriji. U teorijskom smislu, riječ je o nedovoljno utemeljenom konceptu kojeg je neophodno kritički preispitivati. Fokusirajući se na kognitivne i bihejvioralne činioce, što je dominantan diskurs u literaturi, ne može se doći do odgovora zašto neko postaje terorista već kako postaje terorista. Posmatranje radikalizacije samo kroz prizmu kognitivnih i bihejvioralnih činilaca je usko i u epistemološkom smislu vrlo ograničavajuće. Koncept radikalizacije može da ima eksplanatorni potencijal, ali samo ako se uzmu u obzir i strukturalni i kulturni (pitanje identiteta) činioci na osnovu kojih bi se mogli istraživati uzroci radikalizacije. U praktičnom smislu, koncept ima prvenstveno preventivni značaj u cilju ranog upozoravanja agencija za spovođenje zakona i obavještajne zajednice na moguće terorističke prijetnje – što je i najveća vrijednost ovog koncepta. Za uspješno praćenje radikalizacije, neophodna je, najprije, njena identifikacija prema vrsti, obliku i stepenu. Nakon toga, potrebno je uočiti njene spoljašnje manifestacije, i što je naročito ključno, razviti indikatore na osnovu kojih se konkretan oblik radikalizacije prati i sagledava. Ovakvim sveobuhvatnim pristupom moguće je uspješno prevenirati različite oblike radikalizacije, i što je najvažnije, spriječiti potencijalne ekstremne manifestacije radikalnih pokreta i ideologija poput terorizma i drugih oblika nasilja i asimetričnih prijetnji.

LITERATURA:

1. Abbas, T., Introduction: Islamic Political Radicalism in Western Europe, in: *Islamic Political Radicalisation – A European Perspective*, Edinburgh University Press, 2007, pp. 3-14.
2. Azinović V. & Jusić, M. *The new lure of the Syrian war – the foreign fighters' Bosnian contingent*, Atlantic initiative, Sarajevo, 2016.
3. Šalaj, B., *Socijalno povjerenje u Bosni i Hercegovini*, Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo, 2009.
4. Cole, J. Alison, A. E. Cole B. & Aliso, L., *Guidance for Identifying People Vulnerable to Recruitment into Violent Extremism*. University of Liverpool, 2009.
5. Dalgaard-Nielsen, A., *Violent Radicalization in Europe: What We Know and What We Do Not Know*. *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 33, No. 9, 2010, pp. 797-814.

6. Dzhekova, R. Mancheva, M. Stoyanova, N. Anagnostou, D., *Monitoring Radicalisation a Framework for Risk Indicators*, 2017, Center for the study of democracy, Sofia, 2017.
7. Dzhekova, R. Stoyanova, N. Kojouharov, A. Mancheva, M. Anagnostou, D. Tsenkov, E., *Understanding Radicalisation – Review of Literature*, Center for the Study of Democracy, Sofia, 2016.
8. Gartenstein-Ross D. & Grossman, L., *Homegrown Terrorists in the U.S and U.K: An Empirical Examination of the Radicalization Process*. Washington DC, FDD Center for Terrorism Research, 2009.
9. Goodwin, J. *A Radical Critique of Radicalization Perspective on Terrorism*. New York: Department of Sociology, New York University, 2014.
10. Jordan J. & Manas, F., External Signs of Radicalisation and Jihadist Militancy. *Athena Intelligence Journal*, Vol. 2, No. 1, 2007, pp. 1-8.
11. Kundanani, A., Radicalisation: the Journey of a Concept, *Race & Class*, Vol 54, No. 2, 2012, pp. 3-25.
12. Lalić, V., Zločini mržnje u Bosni i Hercegovini, Doktorska disertacija, Fakultet bezbednosti Univerziteta u Beogradu, 2013.
13. Laqueur, W., *The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*, New York: Oxford University Press, 1999.
14. Laqueur, W., Terror's new face, *Harvard International Review*, Vol. 20, no. 4, 1998, pp. 48-51.
15. Marret, J. L. Feddes, A. R. Mann, L. Doosje B. & Griffioen-Young, H. An overview of the SAFIRE project: a scientific approach to finding indicators of and responses to radicalisation. *Journal EXIT-Deutschland: Zeitschrift für Deradikalisierung und demokratische Kultur*, Vol. 1, No. 2, 2013, pp. 123-148.
16. McCauley, C. & Moskalenko, S., Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism. *Terrorism and Political Violence*, Vol. 20, No. 3, pp. 415-433.
17. Moghaddam, F., The Staircase to Terrorism. A Psychological Exploration. *American Psychologist*, Vol. 60, No. 2, 2005, 161–169.
18. Neumann, P., *Perspectives on Radicalisation and Political Violence: papers from the first International Conference on Radicalisation and Political Violence, London, 17–18 January 2008* (London, International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence, 2008).
19. OSCE, Sprječavanje terorizma i suzbijanje nasilnog ekstremizma i radikalizacije koji vode ka terorizmu: Pristup kroz rad policije u zajednici, Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju (OSCE) Beč, 2014.

20. Pilner, J., *Observable Indicators of Possible Radicalisation*, ISCA, Safire Project, 2013.
21. Q. Wiktorowicz, *Joining the Cause: Al-Muhajiroun and Radical Islam*. Department of International Studies, Rhodes College, 2004.
22. Sageman, M., *Understanding Terror Networks*. Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 2004.
23. Schmid, A. P., *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*, The International Centre for Counter-Terrorism (ICCT) – The Hague, 2013.
24. Sedgwick, M., The Concept of Radicalization as a Source of Confusion, *Terrorism and Political Violence*, Vol. 22, No. 4, 2010, pp. 479-494.
25. Šalaj, B., *Socijalno povjerenje u Bosni i Hercegovini*, Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo, 2009.
26. Šušnjić, Đ., *Cvetovi i tla*, Čigoja Štampa, Beograd, 1995.
27. Taarnby, M., *Recruitment of Islamist Terrorists in Europe: Trends and Perspectives*. Danish Ministry of Justice, 2005.
28. U.S. Department of Homeland Security, Community-Level Indicators of Radicalization: A Data and Methods Task Force Report to Human Factors/Behavioral Sciences Division, Science and Technology Directorate, U.S. Department of Homeland Security, 2010. http://www.start.umd.edu/pubs/START_HFD_CommRadReport.pdf. Veb sajt posjećen 14. aprila 2018.

THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF THE CONCEPT OF RADICALIZATION LEADING TO TERRORISM

Assistant Professor Velibor Lalić, PhD

Faculty of Security Sciences

University of Banja Luka

E-mail: lalicvelibor@gmail.com

Assistant Professor Mile Šikman, PhD

Faculty of Security Sciences

University of Banja Luka

E-mail: milesikman79@gmail.com

Abstract: The concept of radicalization is very current and presents an attempt to gain a deeper understanding of the contemporary terrorism. Our knowledge of the factors that lead to radicalization and shape the mind of the prospective terrorists is an important analytical tool for practical policy in terms of proactive work and development of strategies for terrorism prevention. The practical significance of the concept is not questionable. The problem arises in the attempt of its conceptual determination. The concept of radicalization is focused on the individual and, to a certain extent, on ideology and the group, while structural factors and efforts to address the causes of the phenomenon remain outside the epistemological range. This is the essential weakness of the concept in addition to other methodological uncertainties addressed in this paper. The paper seeks to examine the leading positions in scientific literature and critically review the epistemological and practical value of the concept of radicalization that leads to terrorism. From theoretical perspective this concept lacks solid grounding base and should be subject of critical re-thinking.

Key words: radicalization, terrorism, ideology, prevention

FENOMENOLOGIJA
SAVREMENOG
TERORIZMA

